

criminal offenses related to illicit trafficking in narcotic drugs, psychotropic substances and their analogues. Also, research was conducted on seized drugs, psychotropic substances, precursors. The conducted research will allow to really see the changes that have taken place in terms of quantitative and qualitative characteristics of drug crime in Ukraine and to further adjust efforts to combat drug crime. Characterization of a specific type of crime in terms of criminological research is important for crime prevention. According to previous research, of all the criminal offenses committed, the third largest crime is drug crime, after mercenary and violent crime. Determining effective measures to combat drug crime is necessary only from a detailed criminological analysis of drug crime. Criminological research should begin with a study of quantitative and qualitative indicators. The characterization of drug crime will allow us to draw conclusions about the introduction of more effective measures to prevent drug crime, the correct deployment of forces to combat drug crime. Fluctuations (positive or negative dynamics) of drug crime will show where miscalculations were made regarding counteraction. Criminological analysis of drug crime was conducted by domestic scientists, namely: Bilash O.V., Bova A.A., Varga Yu.Yu., Sergey M.O., Stupnyk Ya.V. and other. Measures to combat drug crime have been identified in scientific studies, but insufficient attention has been paid to mono-research on fluctuations in drug crime rates in Ukraine.

Keywords: *drug crime, crime rate, crime rate, crime dynamics, person who committed drug crimes.*

УДК 343.611
DOI 10.31733/2078-3566-2021-2-226-231

Вадим ХАШЕВ[©]

кандидат юридичних наук, доцент
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

ДИСКУСІЙНІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ СТАНУ СИЛЬНОГО ДУШЕВНОГО ХВИЛЮВАННЯ

Розглянуто визначення емоційних станів, що охоплюються поняттям «стан сильного душевного хвилювання», виділені юридично значущі психологічні стани особи, актуальні в момент вчинення злочину. Досліджено проблеми, які виникають на практиці під час з'ясування психологічного стану особи злочинця. Внесено пропозиції щодо нової редакції ст. 116 КК України стосовно визначення поняття «стан сильного душевного хвилювання».

Ключові слова: *стан сильного душевного хвилювання, афект, стресові стани, кризові стани, конфліктні стани, фрустраційні стани, юридично значущі емоційні стани.*

Постановка проблеми. З'ясування психологічного змісту такого поняття, як «стан сильного душевного хвилювання» має важливе значення, адже вказівка на такий стан використовується під час формулювання окремих складів кримінальних правопорушень. При цьому використання розглядаєної ознаки перетворює умисне тяжке тілесне ушкодження з тяжкого злочину на кримінальний проступок, а умисне вбивство із особливо тяжкого злочину на нетяжкий злочин. Використання цієї ознаки в Загальній частині Кримінального кодексу (далі – КК) України розширює межі, за яких виключається кримінальна відповідальність при необхідній обороні та крайній необхідності, а також є підставою для пом'якшення покарання.

Саме в цій публікації звернемо увагу на такий вид привілейованого вбивства, відповідальність за яке передбачено у ст. 116 КК України «Умисне вбивство у стані сильного душевного хвилювання». Пом'якшення кримінальної відповідальності за цей вид умисного вбивства викликане такими обставинами:

1) суспільно небезпечне діяння особи спровоковане жорстоким поведінням, або таким, що принижує честь і гідність особи, а також за наявності системного характеру такого поведіння з боку потерпілого [1];

© Хашев В. Г., 2021

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-2240-0713>

khvg7747@gmail.com

2) суб'єктивна сторона складу цього кримінального правопорушення характеризується особливим емоційним станом суб'єкта – його сильним душевним хвилюванням, а умисел на позбавлення життя потерпілого виникає раптово і реалізується негайно.

Судова практика визнає, що стан сильного душевного хвилювання великою мірою знижує здатність особи усвідомлювати свої дії та керувати ними [2].

Визначення актуального психічного стану особи на момент вчинення злочину має практичне значення, оскільки дає можливість правоохоронним органам кваліфікувати злочин та визначити наявність обставин, що пом'якшують призначене покарання. Наприклад, до таких обставин чинне кримінальне законодавство відносить, відповідно до ст. 66 КК України, вчинення злочинного діяння внаслідок збігу тяжких особистих, сімейних чи інших обставин та вчинення кримінального правопорушення під впливом сильного душевного хвилювання, викликаного неправомірними або аморальними діями потерпілого.

Для встановлення вище перерахованих обставин у юридичній практиці загальноприйнятим є призначення судово-психологічної експертизи емоційного стану.

Аналіз публікацій, у яких започатковано вирішення цієї проблеми. Проблеми кримінальної відповідальності за кримінальні правопорушення, вчинені в стані сильного душевного хвилювання, стали предметом досліджень О. В. Авраменко, А. В. Байлова, М. І. Дубініної, Л. А. Остапенко, Т. Приходька, О. М. Попова, Б. В. Сідорова, О. Д. Сітковської, В. В. Сташиса, В. М. Ткаченко, Т. Ткаченка, Т. Г. Шавгулідзе, С. Шишкова та інших науковців. Проте, незважаючи на достатнє приділення уваги науковців згаданій проблематиці, питання визначення змісту поняття «сильне душевне хвилювання» і надалі не має свого однозначного вирішення.

Актуальним на сьогодні є визначення юридично значущих психічних станів для кваліфікації вчиненого злочину через те, що в науково-практичному коментарі до КК України Л. П. Брич під сильним душевним хвилюванням розуміє такий стан психіки особи, який раптово виникає і швидко минає, за якого у свідомості особи домінує сильна емоція, що великою мірою знижує її здатність усвідомлювати свої дії або керувати ними [3, с. 360]. Але треба зауважити, що крім афекту, існують суміжні з ним стани, які впливають на психіку людини, а в результаті і на його діяння.

Зокрема, Л. П. Брич безспідставно вважає, що поняття «сильне душевне хвилювання» не вичерпується поняттям «афект» чи «фізіологічний афект». Тому відсутність афекту, що може бути констатовано у висновку судово-психологічної експертизи, не свідчить про відсутність інших проявів стану сильного душевного хвилювання, до якого, наприклад, можна віднести стрес, фрустрацію і конфлікт [3, с. 360].

У цьому контексті проблемним є те, що суди під час винесення вироку, звертаючись до висновків судово-психічної експертизи, та якщо в них вказано, що особа під час вчинення злочину перебувала, наприклад, у стані стресу або фрустрації – можуть не визнати стану сильного душевного хвилювання, оскільки пов'язують його наявність лише зі станом фізіологічного афекту.

Наприклад, в загальненні «Про судову практику розгляду кримінальних проваджень щодо злочинів проти життя і здоров'я особи за 2014 рік», прийнятому пленумом Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ 3 червня 2016 року, розкриваючи зміст поняття «стан сильного душевного хвилювання», зазначається, що такий стан «може бути зумовлений наявністю афекту, що виникає під впливом зовнішніх чинників – фізіологічного (короткочасного хворобливого розладу психічної діяльності неспіхичного рівня) або патологічного (короткочасного хворобливого розладу психіки)» [4, с. 41]. Так само і у вироку Ізяславського районного суду Хмельницької області від 10 серпня 2020 року у справі № 675/2993/18, зокрема, зазначається, що «стан сильного душевного хвилювання, про який йдеться в ст. 116 КК України – це стан фізіологічного афекту, що являє собою короткочасну інтенсивну емоцію, яка домінує в свідомості людини, котра значною мірою втрачає контроль над своїми діями і здатністю керувати ними» [5]. Відзначимо, що про інші суміжні стани, які можуть викликати сильне душевне хвилювання, у вищенаведених судових роз'ясненнях не згадується. Тобто суд ототожнює стан сильного душевного хвилювання лише з фізіологічним афектом.

Метою статті є з'ясування того, які саме емоційні стани охоплюються поняттям «стан сильного душевного хвилювання», а також пошук оптимального вирішення проблеми врахування таких станів, як обставин, що пом'якшують покарання.

Виклад основного матеріалу. Передусім треба зазначити, що поняття «стан сильного душевного хвилювання» використовується в ч. 4 ст. 36, ч. 3 ст. 39, п. 7 ст. 66, ст. 116 та ст. 123 КК України для позначення емоційних станів, які зменшують можливість осіб, під час вчинення ними кримінальних правопорушень, усвідомлювати свої діяння та (або) керувати

ними. Цей термін було введено у вітчизняне законодавство, починаючи з Уголовного уложення 1903 року, і незважаючи на досить обґрунтовані пропозиції щодо його заміни на більш сучасний, з психологічного погляду термін міцно тримається в кримінальному законодавстві України вже понад сто років.

На жаль, сьогодні психологічна наука не може пояснити, що саме треба розуміти під станом сильного душевного хвилювання. Позиція психологів стосовно цього правильна – не вони вигадали цей термін, а отже, не їм і пояснювати зміст поняття, що ним позначається. Вони лише можуть показати характеристику окремих психічних станів людини та запропонувати термінологію, що є загальноприйнятною в психологічній науці для позначення цих станів.

Отже, для позначення сильних емоційних реакцій людини в психології використовують терміни, як-от: гнів, страх, афект, фізіологічний афект, стрес, фрустрація [6, с. 67–69; 7, с. 106–108]. Відсутність однозначного розуміння терміна «стан сильного душевного хвилювання» у психологічній науці сприяє плюралізму поглядів серед науковців щодо змісту поняття, що ним позначається.

Наприклад, на думку Ф. Е. Василюка, критична ситуація, яка зумовлює надмірну вираженість емоцій, характеризується ситуацією неможливості реалізації своїх мотивів, намірів та ін. Відповідно до типології критичних ситуацій цього автора, що включає стрес, фрустрацію, конфлікт та кризу, можна виділити емоційні стани, що їх супроводжують, та віднести їх до числа юридично значущих, а саме: 1) стресові стани, що пов'язані з перевищенням вимог, що надходять з навколишнього середовища до внутрішніх ресурсів індивіда, що створює загрозу особистого благополуччя. Складні завдання для свого вирішення потребують засоби, які в людини відсутні, що призводить до виникнення неспецифічного адаптаційного синдрому у вигляді різко або поступово наростаючого збудження. В разі занадто високої напруги змінюються як функції відображення, так і функції регуляції. Найбільш типовими змінами психічної діяльності в стресі є втрата гнучкості поведінки. Порушується процес вибору цілей діяльності, стійкість та послідовність у здійсненні складних інтелектуальних навиків і рухових актів, що створює умови для стереотипних, автоматизованих дій. Типовими є помилки в сприйнятті навколишньої дійсності, зменшується обсяг уваги, утворюються прогалини в пам'яті, порушується оцінка часових інтервалів, з'являються труднощі з розумінням ситуації загалом. Тривалі та сильні стресові стани можуть призвести до повного розладу діяльності аж до появи нервово-емоційних зривів, які мають істотний деструктивний вплив на психіку (саме їх можна віднести до юридично значущих); 2) кризові стани, які зумовлені внутрішньою необхідністю та неможливістю реалізації життєвого задуму. Відповідно до стадій протікання кризи, первинна напруга стимулює звичні способи вирішення проблеми, але якщо вони виявляються не результативними, а нові, адекватні не знайдені, напруга провокує появу депресії, що супроводжується відчуттям безпорадності та безнадії. Саме цю стадію можна визначити як таку, що стає причиною дезорганізації особистості. Типовим є переживання кризових станів жертвами насильства та особами, доведеними до самогубства; 3) конфліктні стани, що зумовлені необхідністю внутрішньої узгодженості з самим собою та неможливості її досягнення. Як правило, конфлікти характеризуються наявністю амбівалентних мотивів, бажань, цінностей (наприклад, ревності як амбівалентне переживання любові та ненависті одночасно); 4) фрустраційні стани, пов'язані з внутрішньою необхідністю реалізації мотиву та зовнішньою її обмеженістю. Це стани, які виникають внаслідок того, що людина відчуває суб'єктивно непереборну перешкоду на шляху досягнення цілей та задоволення своїх потреб. Патогенний характер фрустрації спричиняє деривація базових потреб людини; 5) афект, який є емоційним станом, що традиційно належить до юридично значущих та розглядається як синонім «сильного душевного хвилювання» [8]. Тобто, крім афекту, до станів, що суттєво впливають на здатність особи контролювати власну поведінку, можна віднести низку інших станів, які також можна умовно віднести до категорії «стану сильного душевного хвилювання».

Н. А. Подольний вказує, що поняття «стан сильного душевного хвилювання, що раптово виникнув» та «афект» співвідносяться між собою як загальне та часткове [9, с. 64]. З чим можна погодитись та додати, що «сильне душевне хвилювання», крім афекту, можуть викликати і такі сильні емоційні реакції людини, як: конфлікт, стрес та фрустрація.

Необхідною умовою зарахування згаданих загальнопсихологічних понять до експертного поняття «стан сильного душевного хвилювання» є встановлення того, що ці стани, які позначаються вказаними поняттями: а) розвиваються суб'єктивно раптово; б) мають чітку трифазну структуру динаміки; в) на висоті розвитку обмежують здатність

до усвідомлено-вольової регуляції поведінки, тобто обмежують здатність особи повною мірою усвідомлювати фактичний характер та суспільну небезпеку своїх діянь або керувати ними [10].

Розглянемо основні риси вищезазначених станів. Фізіологічний афект (від лат. *affectus* – душевне хвилювання) – це нервово-психічне збудження, яке раптово виникає в гострій конфліктній ситуації і проявляється у тимчасовій дезорганізації свідомості (її звуженні) та крайній активізації імпульсивної реакції [11, с. 84]. Під час афекту спрощується процес мислення, спостерігається яскраво виражене падіння активності вищих рівнів психіки, різко знижується, гальмується здатність до активної розумової діяльності, проявляється дефектність сприйняття, яка полягає в так званому звуженні свідомості: свідомість фіксується тільки на тому, що зумовило афект, а все інше стає лише фоном. У такому стані людині тяжко зосереджуватися, передбачати наслідки своєї діяльності, приймати ухвалювати рішення [12, с. 6].

Конфлікт ((від лат. *conflictus* – зіткнення) стан, під час якого людина може відчувати страх і гнів) означає зіткнення протилежностей. Конфлікт – це важковирішувана суперечність, яка пов'язана з гострими емоційними переживаннями і протистоянням. Це зіткнення протилежно спрямованих, несумісних одна з одною тенденцій у свідомості окремо взятого індивіда, в міжособистісних взаємодіях чи міжособистісних відносинах індивідів або групи людей, які пов'язані з гострими негативними емоціями, переживаннями [13, с.5].

Фрустрація (від лат. *frustratio* – невдача, обман) – це конфліктний емоційно-негативний стан, який виникає внаслідок руйнування надій, несподіваного виникнення нездоланих (реальних чи уявних) перешкод на шляху досягнення важливих для особи цілей, що супроводжується дезорганізацією свідомості. Фрустрація часто пов'язана з агресивною поведінкою, спрямованою проти фрустратора – джерела фрустрації. У разі своєчасного неусунення причин фрустрації може виникнути глибокий депресивний стан, пов'язаний з чималою та тривалою дезорганізацією психічної діяльності [11, с. 87]. Цей психічний стан проявляється у тривожності, пригніченості, відчаї, зниженні пам'яті та здатності до логічного мислення і залежить від сили протидії та суб'єктивної визначеності мети [7, с. 109].

Стрес (від англ. *distress* – горе, виснаження) – це нервово-психічне перенапруження, викликане надзвичайно сильним впливом (подразником), адекватна реакція на який заздалегідь не сформована, але повинна бути знайдена в конкретній ситуації. В психології під стресом розуміють стан психічного напруження, яке виникає у людини в процесі її діяльності в найскладніших умовах, що виникають і в повсякденному житті, і за особливих обставин. Цей психологічний стан виникає в екстремальній життєвій ситуації та вимагає від людини мобілізації нервово-психологічних сил, оскільки призводить до змін у протіканні психічних процесів, трансформації мотиваційної структури діяльності, порушення рухової і мовленнєвої поведінки [14, с. 91].

Проте вказану позицію щодо можливості віднесення конфлікту, стресу та фрустрації до категорії «сильне душевне хвилювання» заперечують М. Й. Коржанський та Г. В. Назаренко, на думку яких, жодний інший емоційний стан, крім стану фізіологічного афекту, не може настільки суттєво вплинути на психічну діяльність людини, щоб вона повною мірою втратила здатність усвідомлювати свої діяння та (або) керувати ними [15, с. 137; 16, с. 185].

Але це твердження вчених суперечить висновкам психологів, оскільки інші стани: стрес, фрустрація, конфлікт також істотно впливають на психічну діяльність людини. Так, можна погодитись із тим, що не настільки сильно як стан фізіологічного афекту, але все ж таки впливають, і тому, на нашу думку, заслуговують право претендувати на визнання як обставин, які пом'якшують покарання. При цьому зазначимо, що до випадків, коли діяння осіб, які вчинили злочинні діяння у стані конфлікту, стресу або фрустрації, що можуть підпадати під ознаки категорії «сильне душевне хвилювання», треба відносити не всі факти, коли особи перебували у таких станах, а лише ті, коли в осіб здатність усвідомлювати свої дії та керувати ними була істотно зниженою. І такий факт можуть визначити лише відповідні експерти під час здійснення судово-психологічної експертизи емоційного стану.

Висновки. Під час виконаного аналізу вдалося з'ясувати, що в психологічній літературі відсутнє узагальнююче поняття, яке б охоплювало всі емоційні стани, що впливають на здатність особи усвідомлювати свої діяння та (або) керувати ними, а поняття «стан сильного душевного хвилювання», що вживається у кримінальному законодавстві, сягає своїм корінням у давнину, а тому виникають деякі розбіжності із сучасною психологічною наукою

та проблеми у практичному застосуванні норм кримінального законодавства. В цій статті було наведено перелік емоційних станів, які можуть істотно впливати на здатність людини усвідомлювати свої дії і які можна відносити до «стану сильного душевного хвилювання», а саме: фізіологічний афект, конфлікт, стрес та фрустрація.

Зважаючи на вищевикладене, пропонуємо розглянути можливість внесення змін до ст. 116 КК України, що стосуватимуться чіткого визначення, які саме стани можуть враховуватись як обставини, що пом'якшують покарання. Одним із варіантів можна запропонувати викладення назви цієї статті у такій редакції: «Умисне вбивство в стані сильного душевного хвилювання (афекту, фрустрації, стресу, конфлікту)». Такий крок законодавця дозволить уникнути розбіжностей у тлумаченні поняття «стан сильного душевного хвилювання». Відповідного корегування потребує і ч. 4 ст. 36, ч. 3 ст. 39, п. 7 ч. 1 ст. 66 та ст. 123 КК України, де також вживається термін «сильне душевне хвилювання».

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 року № 2341-III. *України*. URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
2. Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи : Постанова Пленуму Верховного суду України від 07.02.2003 року № 2. URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-03>.
3. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. 10-те вид., перероб. та допов. Київ : ВД «Дакор», 2018. 1360 с.
4. Про узагальнення судової практики розгляду кримінальних проваджень щодо злочинів проти життя і здоров'я особи за 2014 р. : Постанова Пленуму Вишого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 3 червня 2016 року № 3. URL: <http://consultant.parus.ua/?doc=0A9QI5E51C>
5. Вирок Ізяславського районного суду Хмельницької області від 10 серпня 2020 року у справі № 675/2993/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/90871608>
6. Васильев В. Л. Юридическая психология. Санкт-Петербург : Питер Ком, 1998. 450 с.
7. Юридична психологія : підруч. для студентів юрид. вищ. навч. закладів / за заг. ред. Я. Кондратьєва. Київ : Видавничий Дім «ІнЮре», 1999. 352 с.
8. Васильюк Ф. Е. Психология переживания. URL: http://istina.msu.ru/media/publications/books/ebe/1d6/2109190/Vasilyuk_F.E._Psihologiya_perezhivaniya.pdf
9. Подольный Н. А. Понятие «аффект» в уголовном праве. *Государство и право*. 2003. № 4. С. 62–67.
10. Костицький М. В. Судово-психологічна експертиза. Львів, 1987. 201 с.
11. Еникеев М. И. Общая, социальная, юридическая психология : учеб. пособ. для ВУЗов. Москва : ПРИОР, 2002. 748 с.
12. Рогачевский Л. А. Эмоции и преступления. Ленинград : Знание, 1984. 32 с.
13. Радчук В. М., Тельман А. Г. Психологія конфліктів : навч.-метод. посіб. Чернівці : Рута, 2004. 104 с.
14. Бедь В. В. Юридична психологія : навч. посіб. Київ : Каравела; Львів : Новий світ-2000, Магнолія плюс, 2003. 376 с.
15. Коржанський М. Й. Проблеми кримінального права : монографія. Дніпропетровськ : Юрид. акад. Мін-ва внутр. справ, 2003. 200 с.
16. Назаренко Г. В. Уголовно-релевантные психические состояния лиц, совершивших преступления и общественно опасные деяния : монография. Москва : Ось-89, 2001. 240 с.

Надійшла до редакції 08.06.2021

References

1. Kryminalnyi kodeks Ukrainy vid 05.04.2001 roku № 2341-III [Criminal Code of Ukraine of April 5, 2001 № 2341-III]. URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> [in Ukr.].
2. Pro sudovu praktyku v spravakh pro zlochyny proty zhyttia ta zdorovia osoby [On the jurisprudence in cases of crimes against life and health of a person] : Postanova Plenumu Verkhovnoho sudu Ukrainy vid 07.02.2003 roku № 2. URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-03> [in Ukr.].
3. Naukovo-praktychnyi komentar Kryminalnoho kodeksu Ukrainy [Scientific and practical commentary on the Criminal Code of Ukraine] / za red. M. I. Melnyka, M. I. Khavroniuka. 10-te vyd., pererob. ta dopov. Kyiv : VD «Dakor», 2018. 1360 s. [in Ukr.].
4. Pro uzahalnennia sudovoi praktyky rozghliadu kryminalnykh provadzen shchodo zlochyniv proty zhyttia i zdorovia osoby za 2014 r. [About generalization of judicial practice of consideration of criminal proceedings concerning crimes against life and health of the person for 2014] : Postanova Plenumu Vyshchoho spetsializovanoho sudu Ukrainy z rozghliadu tsyvilnykh i kryminalnykh sprav vid 3 chervnia 2016 roku № 3.

URL : <http://consultant.parus.ua/?doc=0A9QI5E51C> [in Ukr.].

5. Vyrok Iziaslavskoho raionnoho sudu Khmelnytskoi oblasti vid 10 serpnia 2020 roku u spravi № 675/2993/18 [Judgment of the Izyaslav District Court of the Khmelnytsky Region of August 10, 2020 in the case № 675/2993/18]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/90871608> [in Ukr.].

6. Vasilev, V. L. (1998) Yuridicheskaya psihologiya [Legal psychology]. Sankt- Peterburg : Piter Kom. 450 s. [in Russ.].

7. Iurydychna psikholoriia [Legal psychology] : pidruch. dlia studentiv yuryd. vyshch. navch. zakladiv / za zah. red. Ya. Kondratieva. Kyiv : Vydavnychi Dim «InIure», 1999. 352 s. [in Ukr.].

8. Vasilyuk F. E. Psihologiya perezhivaniya [The psychology of experiencing]. URL: http://istina.msu.ru/media/publications/books/ebe/1d6/2109190/Vasilyuk_F.E._Psihologiya_perezhivaniya.pdf [in Russ.].

9. Podolnyj, N. A. (2003) Ponyatie «affekt» v ugolovnom prave [The concept of "affect" in criminal law]. Gosudarstvo i pravo. № 4. S. 62–67. [in Russ.].

10. Kostytskyi, M. V. (1987) Sudovo-psikhologichna ekspertyza [Forensic psychological examination]. Lviv. 201 s. [in Ukr.].

11. Enikeev, M. I. (2002) Obshaya, socialnaya, yuridicheskaya psihologiya [General, social, legal psychology] : ucheb. posob. dlya VUZov. Moskva : PRIOR. 748 s. [in Russ.].

12. Rogachevskij, L. A. (1984) Emocii i prestupleniya [Emotions and crimes]. Leningrad : Znanie. 32 s. [in Russ.].

13. Radchuk, V. M., Telman, A. H. (2004) Psikhologhiia konfliktiv [Psychology of conflicts] : navch.-metod. posib. Chernivtsi : Ruta. 104 s. [in Ukr.].

14. Bed, V. V. (2003) Yurydychna psikhologhiia [Legal psychology] : navch. posib. Kyiv : Karavela; Lviv : Novyi svit-2000, Mahnoliia plius. 376 s. [in Ukr.].

15. Korzhanskyi, M. Y. (2003) Problemy kryminalnoho prava [Problems of criminal law] : monohrafiia. Dnipropetrovsk : Yuryd. akad. Min-va vnutr. sprav. 200 s. [in Ukr.].

16. Nazarenko, G. V. (2001) Ugolovno-relevantnye psihicheskie sostoyaniya lic, sovershivshih prestupleniya i obshestvenno opasnye deyaniya [Criminally relevant mental states of persons who have committed crimes and socially dangerous acts] : monografiya. Moskva : Os-89, 2001. 240 s. [in Russ.].

ABSTRACT

Vadym Khashev. Debatable aspects of criminal liability for intentional homicide committed by person in a state of strong emotional excitement. The author has considered the definition of emotional states covered by the concept of "state of strong emotional excitement", and allocated legally significant psychological states of the person actual at the moment of commission of a crime. He has studied problems arising in practice during the clarification of the offender's psychological state.

As a result of the analysis, it has been found that in the psychological literature there is no generalizing concept that would cover all emotional states that affect a person's ability to realize his/her actions and (or) control them, and the concept of "state of strong emotional excitement" used in criminal law, has its roots in antiquity, and therefore there are some differences between modern psychological science and problems in the practical application of criminal law. This article lists the emotional states that can significantly affect a person's ability to be aware of his/her actions, as well as identifies legally significant mental states that can be attributed to a "state of strong emotional excitement", namely: affect, frustration, stress, conflict. However, in cases where the actions of persons who have committed criminal acts in a state of conflict, stress or frustration, which may refer to the category of "strong emotional excitement", should not include all the facts when persons were in such states, but only those when individuals have the ability to be aware of their actions and control them was significantly reduced. And this fact can be determined only by relevant experts during the forensic psychological examination of the emotional state.

There is the author's offer to consider the possibility of amending Art. 116 of the Criminal Code of Ukraine, which will relate to a clear definition of which conditions can be taken into account as mitigating circumstances. One option is to suggest the title of this article in the following wording: "Intentional homicide in a state of strong emotional excitement (affect, frustration, stress, conflict)". This legislator's step will avoid differences in the interpretation of the concept of "state of strong emotional excitement". An appropriate adjustment is also required by Part 4 of Article 36, Part 3 of Article 39, Clause 7, Part 1 of Article 66 and Article 123 of the Criminal Code of Ukraine, which also uses the term "strong emotional excitement".

Keywords: *state of strong emotional excitement, affect, stress states, crisis states, conflict states, frustration states, legally significant emotional states.*